buvo 10-yje kapų ir 2 fragmentai rasti atsitiktinai.

Iš ginklų vyrų kapuose vyrauja ietigaliai profiliuotomis (k.Nr. 13,38,39,51) ir rombinėmis plunksnomis (k.Nr. 11, 25, 40, 46, 47 ir atsitiktinai). Dviejų ietigalių plunksnos primena ištęstą trikampį žemai nuleistais peteliais (k. Nr. 25 ir 53). Kovos peilių aptikta kape Nr. 51 ir dar 2 atsitiktinai. Vienas atsitiktinai rastas kovos peilis-durklas su grioveliais geležtės šonuose.

Kalniškių kapinynas savitas tuo, kad kapuose aptinkama keramikos (pav.). Kapuose Nr. 20,21,44,45,51,55 rasta gerai išlikusių puodų. Dar dviejuose kapuose Nr. 49 ir 54 aptikta puodų šukių. Keramika lipdytinė lygiu arba grublėtu paviršiumi su grūsto granito priemaišomis molio masėje. Puodų aukštis nuo 8,5 iki 14 cm, angos skersmuo nuo 14 iki 20,5 cm. Kape Nr. 44 ir 51 gnaibymu ornamentuoti dugnelių pakraščiai.

Iš buitinės paskirties įkapių reikia paminėti geležines, žalvarines ir sidabrinę diržų sagtis. Vyrauja geležinės sagtys, kurių aptikta 10 kapų. Žalvarinių buvo 3 kapuose. Atsitiktinai aptikta ir sidabrinė sagtis. Atsitiktinai rastų dirbinių tarpe vyrauja puodų šukės, tačiau reikia paminėti ir žalvarinę žemaitiško apgalvio skiriamąją plokštelę bei žalvarines įvijas, turbūt nuo apgalvio.

Ištirta Kalniškių kapinyno šiaurinė dalis, artimiausiu metu tyrinėjimai bus tęsiami pietų-pietvakarių kryptimi.

Aleksiejus Luchtanas

KAPINYNO IR GYVENVIEČIŲ TYRINĖJIMAI KERNAVĖJE PAJAUTOS SLĖNYJE

1990ir 1991 m. VU Archeologijos ir etnologijos katedros ekspedicija tęsė įvairialaikių gyvenviečių ir ankstyvojo

geležies amžiaus kapinyno Pajautos slėnyje tyrinėjimus (žr. ATL 1988 ir 1989 metais. V.1990.P.193-196.).

Pajautos slėnyje priešais piliakalnius apie 90 m į šiaurę, nuo Neries, į vakarus nuo Pajautos upelio žiočių ir J.Rickevičiaus vienkiemio, šalia 1989 m. ištirtos žvalgomosios perkasos, atidengtas 600 m^2 plotas. I viršsalpinės terasos pakraštyje (HA61,91m) nedidelėje smėlėtoje aukštumoje aptiktas kultūrinis sluoksnis su akmens, žalvario ir geležies amžiaus gyvenviečių bei miesto horizontais ir ankstyvojo geležies amžiaus plokštinis kapinynas.

Seniausieji radiniai siekia ankstyvąjį mezolitą. Aptikta skelčių, gremžtukų, rėžtukų, ašmenėlių. Tačiau stratigrafiškai šios epochos sluoksnis nesiskiria. Daug geriau išlikęs neolito kultūrinis sluoksnis - gelsvas smėlis, esantis 35-45 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Šiame sluoksnyje aptikta neolitinei Nemuno kultūrai būdingų titnago dirbinių - skaldytinių, skelčių, peilių, gremžtukų, trapecinių strėlių antgalių, įstatomų ašmenėlių, rėžtukų, kaltelių, grandukų, skobtelių ir kt. Smėlėtame sluoksnyje visiškai neišliko akmens amžiaus keramikos, nei kaulo ir rago dirbinių. Daugiau titnago dirbinių aptikta pietinėje tyrinėtos perkasos dalyje, plotuose Nr. 1,5,6. Tačiau ir čia radinių koncentracija nelabai didelė, neviršija 10-12 dirbinių 1 kv.metre. Virš neolito epochos sluoksnio, tamsesniame rudame smėlyje, aptikta storasienės brūkšniuotosios keramikos, akmeninių kirvių fragmentų, smulkiai retušuotų trikampių su įtvara strėlių antgalių. Matyt, tai likučiai smarkiai apardyto ankstyvojo žalvario amžiaus kultūrinio sluoksnio.

Žalvario amžiaus pabaigoje ir ankstyvajame geležies amžiuje šioje vietoje negyventa - čia buvo įrengtas plokštinis kapinynas su degintiniais kapais. Visuose tyrinėtuose plotuose rasta pavienių degiminių kaulų - suardytų kapų likučių. Plotuose Nr.l, 4, 5, 6, aptikta 18 gerai išlikusių degiminių kapų. Atstumas tarp kapų nuo 1 iki 5-6 m. Plotai

Nr.1 ir 4 apima tik kapinyno pakraštį, tuo tarpu plotuose Nr.5 ir 6, aukštesnėje kalvelės vietoje, matyt, būta centrinės kapinyno dalies. Kapai buvo trijų tipų. Vienų mirusiųjų degintiniai kaulai buvo supilti į paprastas duobutes (k. Nr.4, 6,8,10,11,15), ant arba tarp kelių stambokų akmenų, arba į kruopščiai įrengtas akmenų dėžes - krūsnis (k. Nr.3,9,13, 14,16,18-20). Dar kitų degintiniai kaulai supilti į molines lipdytines brūkšniuotu paviršiumi urnas (k. Nr.5,7,12,17). Kapų duobių kontūrai ne visada ryškūs, nes palaidota negiliai, dažnai iš karto po kultūriniu sluoksniu, datuojamu pirmaisiais amžiais po Kr. Dalį kapų apardė vėlesnių epochų duobės, vieną (k. Nr.4) dengė romėniškojo laikotarpio geležies lydymo krosnelės padas. Kapų duobių forma ir dydžiai labai įvairūs - nuo apvalių arba ovalių 0,4-0,8 m skersmens iki pailgų, aptakiais kampais, iki 1,5-1,8m ilgio ir 0,8-0,9 m pločio. Duobių gylis nuo 0,2 iki 0,5 m. Krūsninių kapų įrengimui naudota iki 35-40 vidutinio dydžio neskaldytų lauko akmenų, kartais sukrautų palei duobės pakraštį dviem, o vietomis trimis aukštais. Duobių dugnai dažnai taip pat grįsti plokščiais akmenimis. Kai kurių krūsninių kapų viršutiniai akmenys sudarė taisyklingą stačiakampį arba ratą, žymėjusį kapo vietą ano meto žemės paviršiuje. Kapų duobes užpildo kiek tamsesnė smėlinga žemė su pelenais ir pavieniais degintiniais kauliukais. Arčiau kapo dugno žemė labai tamsi, vietomis matyti degėsių ir pelenų, atneštų iš laužavietės, dėmės. Degintiniai kaulai švarūs, supilti į vieną arba kelias krūveles duobės dugne, dažniausiai ant plokščių akmenų. Kaulų daug, iki 1-1,5 kg. Pasitaiko ne visai sudegusių stambių kaukolių fragmentų, dantų, nesutrupėjusių slankstelių. Kapų urnose duobės beveik neišsiskirdavo įžemyje. Urnos buvo įstatytos į nedideles duobutes, kurių dugne pasitaikė pelenų, smulkių degėsių. Urnos įvairių dydžių - 18 cm aukščio, dugno skersmuo 8,5 cm, angos - 17 cm, didžiausios - 28 cm. Viršutinėje dalyje urnų paviršius išorėje ir viduje brūkšniuotas įstrižai, įvairiomis kryptimis.

Urnų kakleliai profiliuoti S pavidalu, dugnas be priedugnio, per vidurį įgaubtas. Patys indai plonasieniai, prastai išdegti, pagaminti specialiai laidojimui. Tačiau forma ir proporcijomis visiškai primena buitinę I tūkst. pr. Kr, brūkšniuotąją keramiką. Urnose buvo smulkių sudegintų vaikų kauliukų, nerasta jokių įkapių. Įkapių aptikta tik 3 kapuose. Krūsniniame kape Nr.3 tarp sudegintų kaulų rasta labai sunykusi ovali geležinė grandis ir dvi žalvarinės vielos grandelės. Krūsniniame kape Nr.9 ant šalia kaulų buvusio akmens rastas žalvarinis smeigtukas įvijine galvute, pagamintas iš apvalios vielos. Dar viena įkapė - žalvarinis įvijinis antsmilkinis buvo kape Nr.8. Visų trijų tipų kapai yra vienalaikiai, įvairios kapų konstrukcijos galbūt atspindi skirtingą palaidotų asmenų socialinę padėtį. Kapu stratigrafija, laidosena bei įkapės leidžia šį brūkšniuotos keramikos kultūros kapinyną priskirti ankstyvajam geležies amžiui.

Pirmaisiais amžiais po Kr. kalvelė prie Neries vėl buvo intensyviai apgyventa. Čia iki IV a. pradžios egzistavo didelė atviro tipo gyvenvietė. Šiam laikotarpiui priskirtinas stulpinės konstrukcijos pastatas su įgilintu židiniu ir akmenų vainiku, įvairios ūkinės duobės, dviejų geležies lydymo krosnelių liekanos. Šio laikotarpio sluoksnis išliko geriausiai. Surinkta daug keramikos- apie 9 tūkst. vnt., iš kurių registruota daugiau kaip 2 tūkst. fragmentų. Dominavo ankstyvoji grublėtoji keramika, turinti brūkšniavimo žymių - ji sudaro apie 55%, visos keramikos. Brūkšniuotoji briauninių formų keramika tesudaro 10,2%, lipdytinė lygiu paviršiumi 6,6%,juoda gludintu paviršiumi keramika 9,9%. Iš individualių romėniškojo laikotarpio radinių paminėtini moliniai dvigubo nupjauto kūgio pavidalo verpstukai, grūdu trintuvai, galąstuvai, geležiniai lazdeliniai ir įvijine galvute smeigtukai, ylos, peiliai, diržų sagčių liežuvėliai, žalvariniai cilindrėliai, pailgas raudonos emalės karolis ir kt.

XIII-XIV a. kultūrinis sluoksnis beveik neišliko.

Viduramžių radinių aptikta tik velėnos sluoksnyje ir ūkinėse duobėse. Matyt, šioje vietoje būta sodybos, kurios šeimininkas gamino žalvarinius papuošalus, dirbo šaltkalvio darbus. Rasta žiestos keramikos, puoštos horizantalių juostų, bangelių, įkaitų ornamentu. Ji sudaro apie 18% visos keramikos. Įvairiuose plotuose aptikta žalvario žaliavos, spalvotųjų metalų varveklių, papuošalų laužo, žalvarinė pasaginė segė pastorintais galais, apskrita plokštinė segė, žalvariniai ir sidabriniai pintiniai žiedai bei žalvariniai žiedai paplatinta priekine dalimi, amuletas apkaustytas geležimi, miniatiūrinis akmeninis kirvelis, stiklo šukelės, žalvarinių simbolinių raktų fragmentai. Plote Nr.5 surastas sunykęs, apdegęs 49x14x12 mm dydžio, 17.907 g svorio trikampio sidabrinio lydinio gabalas. Iš geležinių dirbinių, be neaiškių fragmentų, įvairių strypelių, apkalėlių, peilių nuolaužų, paminėtina 19 cilindrinių spynų ir jų dalių. Plote Nr.5, ūkinėje duobėje, aptiktas spynų lobis - 8 dviejų tipų korpusai ir 1 spynos mechanizmas. Tyrinėjimai parodė, kad ši vieta įėjo į viduramžių miesto Pajautos slėnyje teritoriją.

Algimantas Merkevičius (VU)

STANAIČIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1991M.

VU Archeologijos ir etnologijos katedros ekspedicija 1991 m. tęsė archeologinius tyrinėjimus Stanaičių kapinyne (Vilkaviškio raj., Kybartų apyl.), pradėtus 1983m. MMT (žr. ATL 1982 ir 1983 metais. V.,1984. P.79-80) ir tęstus VULIK 1989m. (žr. ATL 1988 ir 1989 metais. V.,1990. P. 83-85). Kapinynas yra apie 0,6 km į vakarus nuo kelio Kybartai- Stanaičiai, dešiniajame Lieponos upelio krante, smėlio kalvoje. Kalvos vakarinėje dalyje, šalia 1989m. atidengto ploto, ištirtas 52 m^2 (5x10m) dydžio plotas su 2 m^2